

Joanna Nowakowska-Grunt¹
Politechnika Częstochowska

Ocena dostosowania Częstochowy do obsługi pielgrzymów z punktu widzenia wymogów logistyki miasta²

Istota logistyki miejskiej

Rozwój oraz funkcjonowanie miast wymaga skoordynowanych działań mających na celu sterowanie procesami związanymi z przepływem strumieni rzeczowych oraz finansowych. Mają tu zastosowanie podstawowe zasady logistyki związane z koordynacją działań, systemowym ujęciem i koncentracją nad przepływami strumieni. Funkcjonowanie aglomeracji miejskich wymaga podobnie, jak działalność przedsiębiorstwa, zaopatrzenia w czynniki niezbędne do prawidłowego funkcjonowania. Konieczność zaopatrzenia w wodę, gaz, energię elektryczną i energię cieplną, jak również organizowanie pasażerskiego i towarowego transportu miejskiego wymaga ponadto działań związanych z magazynowaniem, problematyką wywozu i utylizacji odpadów komunalnych oraz oczyszczaniem ścieków, tworzeniem sieci telekomunikacyjnej. Realizacja wymienionych zadań musi odbywać się z uwzględnieniem uwarunkowań tworzenia powiązań transportowych aglomeracji miejskich z systemem logistycznym regionalnym, krajowym czy międzynarodowym. Skuteczność podejmowanych działań warunkuje harmonijny rozwój i funkcjonowanie zbiorowości miejskich, realizacja złożonych funkcji wymaga rozwiązań z zakresu logistyki znanych i stosowanych w praktyce gospodarczej.

Zastosowanie zasad logistyki miejskiej (city logistics) pozwala na zaspokajanie potrzeb członków aglomeracji miejskich: mieszkańców, organizacji gospodarczych, instytucji poprzez zastosowanie rozwiązań technologicznych i organizacyjnych o zaawansowanym charakterze, podlegającym ciągłemu usprawnianiu w miarę rozwoju miast i konieczności spełnienia głównych funkcji, jakie stoją przed organizacją, jaką jest miasto, szczególnie w zakresie gospodarki mieszkaniowej, rynku pracy, wypoczynku, usług komunalnych, komunikacji. Elementy te w znaczący sposób decydują o atrakcyjności, nowoczesności oraz sprawności systemu miejskiego.

Działalności członków zbiorowości miejskiej w coraz większym stopniu jest uzależniona od istniejących warunków zewnętrznych, środowiska społecznego, gospodarczego i przyrodniczego³. Powoduje to konieczność zastosowania rozwiązań ekonomicznych z zakresu logistyki miejskiej pozwalających na poprawę warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych

i ograniczaniu niekorzystnych zdarzeń związanych z pustymi przebiegami, długim czasem przemieszczania, nadmiarem zapasów. Zrozumienie i zastosowanie koncepcji logistyki miejskiej może przyczynić się do rozwiązania wielu z trudnych i złożonych problemów. Definicja, która traktuje logistykę miejską, jako „proces optymalizacji czynności przedsiębiorstw prywatnych w zakresie logistyki i transportu na obszarach miejskich, wspomagany przez nowoczesne systemy informacyjne, uwzględniający środowisko transportowe, kongestię, bezpieczeństwo i oszczędne zużywanie energii w ramach gospodarki rynkowej”⁴.

Rozpatrując problematykę logistyki miejskiej należy odnieść się do jej obszarów składowych, takich jak:

- przewóz towarowy obejmujący transport dostawczy, wywozowy i tranzytowy w mieście
- składowanie i ochrona dóbr na rzecz miasta
- procesy zaopatrzeniowe
- gospodarowanie odpadami
- transport miejski i podmiejski oraz tranzytowy osób⁵.

Ostatni element stanowi kwestię sporną⁶, gdyż niektórzy autorzy negują zaliczanie przewozu osób do elementów stanowiących przedmiot logistyki miejskiej. Wydaje się, że takie podejście jest niewłaściwe, gdyż duże strumienie przepływu ludności oraz konieczność zarządzania przepływami osobowymi w kontekście racjonalnego wykorzystania wszystkich elementów infrastruktury ewidentnie wpływają na funkcjonowanie miasta. Postulat jaki stosuje się w odniesieniu do logistyki, dotyczący systemowego traktowania przepływu ładunków, informacji oraz kadr⁷ powinien także dotyczyć logistyki miejskiej, która obejmuje ogół przepływów ładunków oraz ludzi, stanowiących więc jeden system. Takie podejście zapewnia kompleksowe rozwiązywanie problemów pojawiających się w obrębie miast, a dotyczących na przykład powstawania korków w mieście, nadmiernego hałasu, zanieczyszczenia spalinami i innych jeszcze elementów związanych ze zjawiskiem kongestii. Zadaniem logistyki miejskiej jest efektywna koordynacja przepływów towarów i ludzi w obrębie miasta w taki sposób, aby zapewnić ekonomiczność tego przepływu oraz uzyskać zaspokojenie potrzeb odbiorców dla których realizuje się procesy logistyczne.

¹ Dr hab. inż. J. Nowakowska-Grunt, prof. Politechniki Częstochowskiej, Wydział Zarządzania P. Cz. (przyp. red.).

² Artykuł recenzowany (przyp. red.).

³ Chudzik D., *Logistyka miejska wyzwaniem dla firm logistyczno-dystrybucyjnych*, Logistyka nr 6/2006.

⁴ Taniguchi E., Thompson R., Yamada T.: *Predicting the effects of city logistics schemes (Prognozowanie skutków stosowania modeli logistyki miejskiej)*, Transport Reviews 2003, nr 4, s. 489-515.

⁵ Szymczak M.: *Istota i zakres logistyki miejskiej*, [w:] Pr. zbiorowa pod redakcją E. Gołębskiej, *Współczesne kierunki rozwoju logistyki*, PWE Warszawa 2006, s. 77.

⁶ Ciesielski M.: *Nowe problemy z logistyką*, Gospodarka Materiałowa i Logistyka nr 10/2009, s. 2.

⁷ APor. R. Jünemann, *Materialefluss und Logistik Systematische Grundlagen mit Praxisbeispielen*. Springer Verlag, Berlin 1989, cyt. za: L. Dwiliński, *Wstęp do logistyki*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1998, s. 10.

Założenia logistyki miejskiej są szczególnie ważne w aglomeracjach, w których notuje się szerokie i intensywne przepływy strumieni dostaw oraz ludzi. Zwłaszcza tam, gdzie w krótkim czasie pojawia się duża liczba osób skoordynowanie przepływu dóbr i ludzi może być szczególnie trudne. Z tego też powodu szczególnie ważne jest zastosowanie zasad ekonomiczności przepływu oraz eliminowania zjawisk niepożądanych w miastach stanowiących cel pielgrzymek, do takich miast należy Częstochowa.

Ruch pielgrzymkowy w Częstochowie w latach 2007-2010

Częstochowa zaliczana jest w Polsce do miast, które notują największy ruch pielgrzymkowy, chociaż w ostatnich latach wykazuje on tendencję malejącą. Jak podaje Biuro Prasowe Jasnej Góry, średnia liczba pielgrzymów w latach 2007 – 2009 wynosiła około 3,8 mln rocznie⁸ (w roku 2007 przybyło około 4,5 mln pielgrzymów, w roku 2008 ponad 3,5 mln pielgrzymów, w roku 2009 około 3,5 mln). Wynika to z faktu, iż Częstochowa jest jednym z najbardziej znanych w świecie sanktuariów maryjnych i równocześnie jest uważana za ważniejszy europejski ośrodek duchowy. Analiza danych statystycznych pozwala zauważyć, że największe natężenie ruchu pątniczego odbywa się w miesiącach maj – sierpień, które stanowią najtrudniejszy okres dla służb obsługujących pielgrzymki. Analiza liczby pielgrzymów w poszczególnych latach została przedstawiona w tabeli 1.

Tab. 1 Liczba pielgrzymów w latach 2007 – 2010.

Rok	Liczba pielgrzymów na Jasnej Górze	Pielgrzymi ogólnopolskie	
		Liczba pielgrzymów	Liczba pielgrzymów (w tys.)
2007	4500	136	1106,2
2008	ponad 3500	154	899,3
2009	3800	167	867,3
2010*	szacunkowo 3500	168	831,4

* prognoza

Źródło: Biuro Prasowe Jasnej Góry.

Analiza pielgrzymek przybyłych na Jasną Górę wyraźnie wskazuje, że liczba pątników z roku na rok maleje. Jak przewiduje się, ten trend utrzyma się w kolejnych latach⁹. W dalszym ciągu jednak Jasna Góra stanowi miejsce chętnie odwiedzane przez pielgrzymów i jest jednym z popularniejszych sanktuariów w Europie, obok takich miast jak: Altötting, Lourdes, Liria / Fatima, Patmos, Loreto i Santiago de Compostela.

Z punktu widzenia zasad logistyki miejskiej istotne znaczenie posiada szerokość strumieni przepływów ludzi. Z tego punktu widzenia ważne jest określenie jaka ilość pielgrzymów przyjeżdża do Częstochowy indywidualnie, a jak w grupach zorganizowanych. Powyższe zależności ilustruje rysunek 1.

Rys. 1. Pielgrzymi na Jasnej Górze. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Prasowego Jasnej Góry.

Jak wskazuje zestawienie na rysunku 1, pielgrzymi przybywający na Jasną Górę w grupach zorganizowanych stanowią około 25% wszystkich pątników, liczba ta w latach 2007 – 2010 nie ulega znaczącym zmianom.

Według danych Biura Prasowego Jasnej Góry, w latach 2007 – 2010 istotny udział w ruchu pielgrzymkowym posiadają także pielgrzymi zagraniczni. W roku 2007 i 2008 przybyli pątnicy z 81 krajów świata, a w roku 2009 z 83 krajów świata. Statystyka pielgrzymów z zagranicy została przedstawiona na rysunku 2.

Rys. 2. Pielgrzymi z zagranicy w latach 2007 – 2009. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Prasowego Jasnej Góry.

Przedstawione na rysunku 2 statystyki wskazują na znaczący spadek liczby pielgrzymów z zagranicy w roku 2009, co było najprawdopodobniej spowodowane kryzysem międzynarodowym. Trudno ocenić, czy ten niekorzystny trend utrzyma się w kolejnych latach.

Z punktu widzenia logistyki miejskiej, istotne znaczenie posiadają pielgrzymi przybywający na Jasną Górę w pielgrzymkach pieszych. Związane jest to z koniecznością ścisłej koordynacji wchodzenia poszczególnych grup do miasta i dostosowanie strumieni pielgrzymów do potoków transportowych jakie występują w Częstochowie. Statystyki, co do liczby pielgrzymów przybywających w pielgrzymkach pieszych, obrazuje rysunek 3.

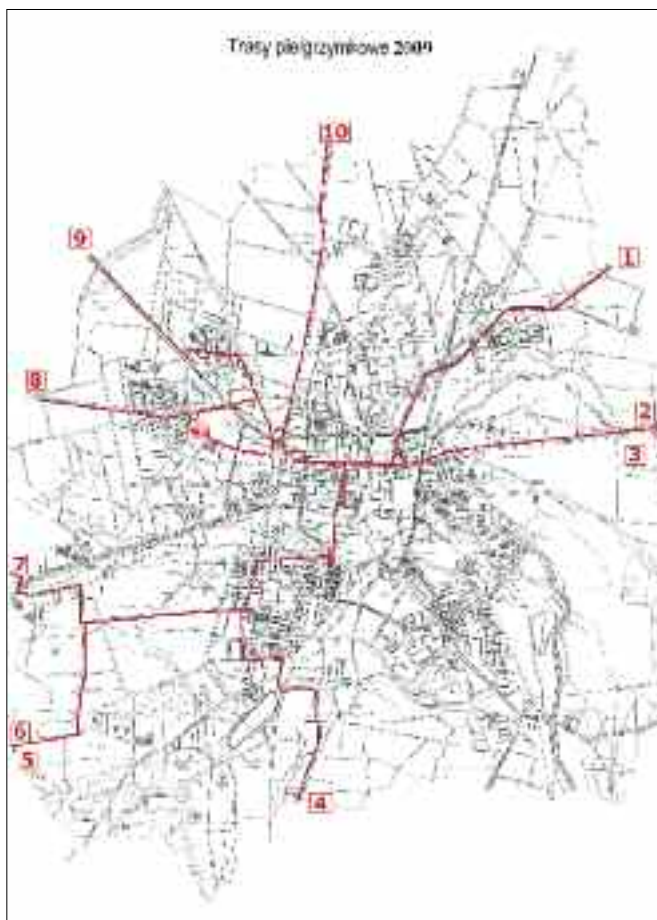
⁸ Dane Biura Prasowego Jasnej Góry

⁹ Wywiad z O. Wojciechem Jędrzejewskim „Coraz mniej Polaków idzie na pielgrzymkę” z dnia 20.08.2009, www.wyborcza.pl.; odmienną prognozę przedstawia opracowanie „Badanie i analiza ruchu pielgrzymkowo – turystycznego dla miasta Częstochowy” autorstwa J. Owsiaika, J. Sewerniaka, W. Bartoszewicza, B. Radkowskiej, Warszawa-Toruń 2006.

Rys. 3. Liczba pielgrzymów w pielgrzymkach pieszych. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Prasowego Jasnej Góry.

Jak wskazują statystyki, liczba pielgrzymów w pielgrzymkach pieszych od roku 2007 do 2009 rosła, natomiast w roku 2010 przewiduje się, że wystąpi tendencja spadkowa. Ten typ pielgrzymek wymaga od służb zarządzających przepływami w obszarze logistyki miejskiej Częstochowy najdokładniejszego planowania i koordynacji. Jest to spowodowane faktem bardzo dużego wpływu pielgrzymek pieszych na ruch miejski oraz przepustowość ulic, którymi przemieszczają się pątnicy. W celu jak najlepszej koordynacji i uzyskania najmniejszego negatywnego wpływu na ruch miejski, pielgrzymki piesze w obrębie miasta poruszają się po ustalonych, stałych 10 trasach. Trasy te zostały wyznaczone przez Miejski Zarząd Dróg w Częstochowie, na podstawie informacji o wielkości strumieni pątników

Rys. 4. Trasy ruchu pielgrzymów w Częstochowie. Źródło: materiały Miejskiego Zarządu Dróg w Częstochowie.

przybywających do Częstochowy z poszczególnych kierunków. Trasy ruchu pątników w roku 2009 przedstawia rysunek 4 (dotyczy on także pozostałych tras z lat 2007 – 2010).

Przedstawiona na rysunku 4 mapa obrazuje jakimi drogami przemieszczają się pielgrzymi, jest ona znana osobom zarządzającym ruchem w poszczególnych grupach i stanowi dla nich źródło informacji, którymi ulicami wolno się im poruszać. Część tras w niektórych odcinkach nakłada się na siebie, co oznacza w momencie wchodzenia do miasta konieczność koordynacji tempa i momentu wejścia poszczególnych grup na teren Jasnej Góry. Koordynacja ruchu pieszego odbywa się przy współpracy osób zarządzających ruchem, jakie znajdują się w poszczególnych grupach wchodzących do miasta, jak również spoczywa na policji, która każdorazowo jest obecna w trakcie przemieszczania się grup pielgrzymek.

Zabezpieczenie i organizacja służb miejskich podczas najważniejszych wydarzeń na Jasnej Górze

Koordynatorem zespołu do spraw zabezpieczenia pielgrzymkowego corocznie jest Naczelnik Wydziału Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Urzędu Miasta Częstochowy. Do jego zadań należy nadzór nad wszystkimi służbami, jakie są w gotowości w związku z ruchem pielgrzymkowym. Zadania, realizowane przez poszczególne podmioty niezbędne do zabezpieczenia przepływu grup pielgrzymkowych, są uzależnione od terminów poszczególnych pielgrzymek oraz natężenia ilości osób i pojazdów biorących w nich udział. Co istotne, większość pielgrzymek odbywa się cyklicznie w stałych terminach, pozwala to na wcześniejsze przygotowanie się do wydarzeń. Kalendarium zabezpieczenia najważniejszych wydarzeń na Jasnej Górze, przygotowane przez Wydział Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Urzędu Miasta Częstochowy przedstawia zestawienie w tabeli 2.

Tab. 2. Kalendarium najważniejszych wydarzeń na Jasnej Górze.

15.08	Ogólnopolski Kongres Odbury w Duchu Świętym.
03.08	Ceremonia Procesja z Archikatedry na Jasną Górę – Bona Cnota.
10 – 11.07	Pielgrzymka Rodziny „Rodła Marcju”.
5 – 15.08	Odstąpienie Wniebowzięcia NMF.
23 – 25.08	Odstąpienie Matki Dobrej Jasnogórskiej.
26.08	Umocnienie Marki Bony Jasnogórskiej.
4 – 5.09	Pielgrzymka Rolników – „Dzielnicy”.
18 – 19.09	Pielgrzymka Ludzi Pracy.

Źródło: dane Wydziału Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Urzędu Miasta Częstochowy.

Przedstawione w tabeli 2 kalendarium stanowi podstawę do przygotowania planu zabezpieczenia obsługi najważniejszych wydarzeń na Jasnej Górze. Plan ten obejmuje zabezpieczenie medyczne, wyznaczenie punktu osób zaginionych, zabezpieczenie miejsc parkingowych oraz zabezpieczenie komunalne miasta, a także wyznaczenie zadań dla straży miejskiej, Miejskiego Zarządu Dróg i policji.

Zabezpieczenie medyczne obejmuje wyznaczenie szpitali dyżurujących oraz wyznaczenie izby przyjęć dla pielgrzymów wraz

z zapewnieniem niezbędnego personelu. Kolejnym elementem jest wyznaczenie drogi ewakuacyjnej dla pojazdów medycznych oraz zapewnienie w dniu 15.08.2010 r. od godz. 8: 00 do zakończenia uroczystości: obsady pielęgniarstwo – lekarskiej namiotów medycznych, także karet transportowych, które będą dyżurować w kilku miejscach w mieście. Zabezpieczenie sanitarno – epidemiologiczne zapewnia Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Częstochowie.

Punkt osób zaginionych zostaje wyznaczony i ma za zadanie dyżurować w dniu 15 sierpnia od godz. 9.00 do odwołania (o zakończeniu jego pracy decyduje Miejsko – Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego).

Zabezpieczenie miejsc parkingowych spoczywa na Miejskim Ośrodku Sportu i Rekreacji (zarządzającym miejskimi parkingami), który ma za zadanie przygotowanie parkingów do wzmożonego ruchu pielgrzymkowego. Za funkcjonowanie parkingów odpowiedzialna jest wyznaczona osoba, a na parkingach pełnione są dodatkowe dyżury.

Zabezpieczenie komunalne miasta obejmuje wyznaczenie terminów i miejsc ustawienia przenośnych kabin WC oraz wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za przedmiotowe zabezpieczenie w Wydziale Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa. Kolejnym elementem jest uruchomienie punktów czerpania wody pitnej.

Zadania Straży Miejskiej polegają na zapewnieniu drożności drogi ewakuacyjnej. Miejski Zarząd Dróg i Policja mają za zadanie zapewnienie bezpiecznej organizacji ruchu na podstawie uzgodnionego projektu zmian organizacji ruchu w strefie podjaskogórskiej w sezonie pielgrzymkowym 2010 r. oraz uzgodnieniu z Klasztorem na Jasnej Górze o ustawieniu zapór na ulicach. Zadaniem Policji i Straży Miejskiej jest zapewnienie bezpieczeństwa pielgrzymom na trasach wejścia oraz uroczystościach zgodnie z planem operacyjnym Policji.

Zadania Miejskiego Zarządu Dróg polegają na zapewnieniu dodatkowej ilości kontenerów i koszy na śmieci w rejonach koncentracji pielgrzymów oraz na drogach przemarszu, a Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Częstochowie będzie w dyspozycji do likwidacji zagrożeń w miejscu stacjonowania.

Ocena dostosowania Częstochowy do ruchu pielgrzymkowego a wymogi logistyki miejskiej w świetle przeprowadzonych analiz

Analizując przedstawione działania realizowane przez służby odpowiedzialne za obsługę ruchu pielgrzymkowego w Częstochowie wskazać należy następujące elementy:

- skomasowanie w krótkim czasie i miejscu bardzo intensywnego przepływu strumieni pielgrzymów powoduje określone trudności w mieście i wpływa na tworzenie się negatywnych zjawisk takich jak na przykład korki na drogach, czy też olbrzymia ilość śmieci, która zostaje po pielgrzymach. Działania prowadzone przez służby miejskie są wystarczające, aby we właściwy z punktu widzenia zasad logistyki miejskiej sposób realizować przepływy, chociaż nie są one jeszcze najefektywniejsze. Zarządzający powinni być bardziej elastyczni jeżeli chodzi o szybkie reagowanie na zmieniającą się sytuację na drogach oraz w obszarze podjaskogórskim
- na podkreślenie zasługuje fakt dobrej współpracy pomiędzy podmiotami realizującymi poszczególne zadania związane

z obsługą ruchu pielgrzymkowego: policją, służbami miejskimi, władzami klasztoru na Jasnej Górze, zarządcą parkingów miejskich, służbami oczyszczania miast oraz służbą medyczną. Wszystkie te podmioty bez większych zakłóceń wymieniają się istotnymi informacjami, które są podstawą do właściwego zabezpieczenia ruchu pielgrzymkowego

- ważną funkcję spełnia koordynator wszystkich działań służb zaangażowanych w obsługę ruchu pielgrzymkowego – Wydział Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Urzędu Miasta Częstochowy, którego zadaniem jest zarządzanie współpracą wszystkich podmiotów zaangażowanych w obsługę ruchu pielgrzymkowego. Przygotowywane corocznie przez tę jednostkę plany przygotowań do sezonu pielgrzymkowego dają możliwość przygotowania się w odpowiedni sposób wszystkim jednostkom, które są niezbędne do właściwego zabezpieczenia ruchu pielgrzymkowego
- w ocenie mieszkańców (wywiady swobodne przeprowadzone z kilkuset mieszkańcami Częstochowy), system zarządzania ruchem pielgrzymkowym jest właściwy jeżeli chodzi o ruch poza szczytem pielgrzymkowym (miesiące od września do kwietnia); lepszej organizacji jednak wymagają działania związane z obsługą miasta w szczyście pielgrzymkowym, a zwłaszcza w sierpniu. Szczególnie koordynacja ruchu na drogach jest, zdaniem mieszkańców, niedoskonała i wymaga poprawy współpracy policji i służb regulujących ruchem poszczególnych grup pielgrzymkowych.

Podsumowując przedstawione rozważania można stwierdzić, że wieloletnie doświadczenie częstochowskich służb w zakresie koordynacji ruchu pielgrzymkowego i naturalnego funkcjonowania miasta, jest podstawą do coraz lepszego zarządzania w obszarze logistyki miasta Częstochowy. Ponieważ w kolejnych latach przewiduje się tendencję spadkową ruchu pielgrzymkowego, problemy wynikające ze spiętrzenia strumieni pielgrzymów w określonych dniach roku, negatywnie wpływających na ruch miejski, będą małe.

LITERATURA:

1. Chudzik D.: *Logistyka miejska wyzwaniem dla firm logistyczno-dystrybucyjnych*, Logistyka nr 6/2006.
2. Ciesielski M.: *Nowe problemy z logistyką*, Gospodarka Materiałowa i Logistyka nr 10/2009.
3. Dane Biura Prasowego Jasnej Góry z lat 2007-2010.
4. Dane Wydziału Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Urzędu Miasta Częstochowy.
5. Dwiliński L.: *Wstęp do logistyki*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1998.
6. Jędrzejewski W.: *Coraz mniej Polaków idzie na pielgrzymkę z dnia 20.08.2009*, www.wyborcza.pl
7. Jünnemann R.: *Materialfluss und Logistik Systematische Grundlagen mit Praxisbeispielen*. Springer Verlag, Berlin 1989.
8. Owsiak J., Sewerniak J., Bartoszewicz W., Radkowska B.: *Badanie i analiza ruchu pielgrzymkowego – turystycznego dla miasta Częstochowy*, Warszawa-Toruń 2006.
9. Szymczak M.: *Istota i zakres logistyki miejskiej*, [w:] Pr. zbiorowa pod redakcją E. Gołembskiej, *Współczesne kierunki rozwoju logistyki*, PWE Warszawa 2006.
10. Taniguchi E., Thompson R., Yamada T.: *Predicting the effects of city logistics schemes (Prognozowanie skutków stosowania modeli logistyki miejskiej)*, Transport Reviews 2003, nr 4.